

בקנאות אין תענוג מן המיצוה

כאשר פנחס הולך להרוג יהודי מכלל ישראל הוא לא שמח ואין לו שום תענוג במצוה, הוא מלא צער וכאב על חילול השם הנורא והוא כולו צער על ומה נואלו אלו המקנאים קנאת ה' צבאות ואינם נותנים ליבם על דרכיהם לעשות הכל מתוך הרגשת כאב וצער, יש כאלו המשתתפים בהפגנה מחכים מתי תעבור מכונית, מתי יתחיל להיות שמח. משל למה הדבר דומה, לעכברים. יש שני רודפים אחריהם בעלת הבית והחתול, אך חילוק גדול יש ביניהם בעלת הבית היתה מעדיפה שלא יהיו כלל לעכברים ואילו החתול רוצה שיהיו עכברים. כאשר האדם אינו מחשב את דרכיו הוא עלול לרצות שיהיו חילולי שבת כדי שיוכל ללכת להפגין במקום להעדיף שיתמו חטאים ולא חוטאים. על דרך רמז אמרתי פנחס ראה מעשה קם מתוך העדה ולקח רומח בידו, ואילו היום יש כאלה מסתובבים עם הרומח ביד ומחפשים היכן לדקור.

המחיש את הנקודה המדוברת נביא מעשה בתלמידו של הסבא מסלבודקה זצ"ל, אשר קיבל מכתב מבית הוריו בו הם מבקשים ממנו לחזור לראש השנה לביתו, כיון שבעיירה בה הם גרים לא נמצא אף אחד היודע לתקוע בשופר. הבחור ניגש לסבא זצ"ל ושאל אותו כדת מה לעשות, השיבו הסבא: ודאי, זיכוי הרבים וכיבוד אב ואם סע לשלום. הבחור נסע ותקע בשופר. אחרי ראש השנה חזר לישיבה והנה הוא מבחין כי פני הסבא אינם עמו כתמול שלשום, הדבר הפריע לו, הוא ניגש לסבא לשאול מה קרה. לתדהמתו, הסבא השיב לו: לא היית בראש השנה בישיבה, הוא שאל: רבי, אבל נתתם לי רשות לנסוע הביתה?! השיב לו הסבא: נתתי רשות, אבל לא היית בישיבה. מה התכוון בזה הסבא מסלבודקה? הוא היה אדם גדול מאוד ועלינו להתבונן בדרכיו והנהגתו, ראשית, עלינו לדעת הדבר שמנחה את חיי האדם היא ההלכה. ואם על פי שולחן ערוך היה על הבחור לעזוב את הישיבה ולתקוע בשופר לבני עיירתו, הרי כך היה צריך לנהוג ומה הכעס עליו? אולם, הביאור בהנהגתו של הסבא כך – הוא חיכה לראות את הקושי על פניו של הבחור לעזוב את הישיבה, אמנם כך הוא צריך לעשות, אבל צריך לכאוב לו למה אינו מתפלל בישיבה.

כיוצא בזה, סיפר הגאון רבי שמעון שוואב זצ"ל שכאשר הוא היה בחור בישיבת מיר, הגיעו ימי בין הזמנים והוא רצה לסוע לביתו, אך חוריו היו עניים מרודים, לא היה לו פרוטה לפרוטה, בליט ברידה ניגש למשגיח רבי ירוחם זצ"ל

וביקש ממנו הלואה להוצאות הנסיעה תוך הבטחה שבעזרה"ת כאשר יחזור לתחילת הזמן ישיב את ההלואה, כאשר הגיע לתחילת הזמן אכן השיב את ההלואה והודה עליה. אמר לו המשגיח שבנתינת תודה זו יש חשש ריבית, כאשר הגיע שוב בין הזמנים חזר הסיפור על עצמו, לא היתה לו פרוטה והוא ביקש מהמשגיח הלואה, כאשר חזר אחר בין הזמנים והחזיר את ההלואה לא אמר תודה, אמר לו המשגיח: מה לא אומרים תודה? מה התכוין רבי ירוחם הלא הוא עצמו אמר לבחור שיש בזה חשש איסור?

פירוש הדברים הוא כנ"ל, המשגיח דרש שיהיה ניכר על פניו של הבחור הרצון לומר תודה, רק שהוא מנוע מפני שהדבר אסור והוא חש כי הבחור לא הרגיש כלל צורך לומר תודה ועל כך העיר לו.

כאשר המצב מחייב להרוג יהודי מדין קנאים פוגעים בו, עושים זאת, אך אין שום מקום לשמחה קנאות חייבת להיות כולה על טהרת הכונה לשם שמים.

ד. "והמה בוכים פתח אוהל מועד" - שנתעלמה הלכה ממשה. ופנחס ראה מעשה ונזכר הלכה, אמר למשה אחי אבי אבא, לא כך למדתנו ברדתך מהר סיני: הבעל ארמית קנאין פוגעין בו.⁵ ה. מיסודו של הגר"א למדנו בפירוש דברי חז"ל אלו שאין הכונה לומר שמשה לימדם בעל פה אותה הלכה באותה שעה. ובאמת רחוק מן הסברא לומר שבשעת הירידה מהר סיני, שנה להם משה הלכה פרטית זו. אלא הכונה היא שמשה ברדתו מהר סיני שיבר את הלוחות. ובאותו מעשה של שבירת הלוחות היה גנוז הלימוד של "בועל ארמית קנאין פוגעין בו". מפני שהיתר שבירת הלוחות העלה מקל וחומר "אמר, ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצוות אמרה תורה 'כל בן נכר לא יאכל בוי התורה כולה כאן, וכל ישראל מומרים, עאכו"כ". מעשה זה של שבירת הלוחות, שבנסיבות אחרות היה חמור מאוד, עכשו קבל הסכמתו של הקב"ה. והלימוד שלו היה שבהיות שישראל ואורייתא חד הוא, יוצא מזה שבשעה שהח'בור אינו ראוי - פוגעין בו. וישלך... את הלוחות. מזה נובעת הלכתא ד"בועל ארמית", שגם הוא ענינו של חיבור שאינו ראוי, ארמית ובן-ישראל, בכגון דא - פוגעין בו. לכן הזכיר פנחס קורבתו למשה, "אחי דאבי אבא" - מפני שבאותו מעשה שמשם למד פנחס את ההלכה, היה מעורב בו אהרן. ויש בזה רמז לאיזה מעשה הוא מכין כשאומר "כך לימדתני ברדתך מהר סיני".

1. הנה בענין שאהרן ומרים באו בטענה על משה⁶, שפירש מן האשה, הקשו בתוספות⁷, הלא היתה הנהגה זו אחד מג' דברים שעשה משה והסכים לו הקב"ה. ותירצו "שאילו לא פירש מדעתו לא היה הקב"ה מסכים, דבדרך שאדם הולך בה מוליכין אותו". ואם כן הוא, היה אפשר שאף שבירת הלוחות שעשה משה מדעתו, תהיה עליו אותה טענה שהסכמת הקב"ה היתה רק בגלל שבאותו דרך דרצה משה מוליכין אותו, והיתה רק קנאות לשעתא ולא הלכה קבועה לדורות. וכאן הוא המקום של פעולת פנחס: מזה שהוציא הלכה למעשה בענין זמרי מאותו מעשה של שבירת הלוחות, ציין שההלכה של פוגעין בו, של השלכת הלוחות, היא הלכה לדורות.

3

עין יעקב > מהדורה חדשה 4 דרש פינחס משה

בן זומא אומר מצינו פסוק כולל יותר והוא שמע ישראל וגו' בן גנס אומר מצינו פסוק כולל יותר והוא ואהבת לרעך כמוך שמעון בן פוי אומר מצינו פסוק כולל יותר והוא את הכבש אחד תעשה בבקר וגו' עמד ר' פלוני על תגליו ואמר הלכה כבן פוי דכתיב ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן וגו'. וראוי להזכיר יסוד שורש מחלוקת ג' תנאים האלה. והנראה ע"ד הפשט כי סברת בן זומא שעיקר גדול בתורה יחד שהכל תלוי בו הוא ידיעת האמוניות התורניות הנרמזות בפסוק שמע ישראל. וסברת בן גנס כי בעוד אל כלל ההמון הוא עיקר גדול ויותר כולל עשות משפט ואהבת חסד בן איש לחבירו אשר זה נרמז בפ' ואהבת לרעך כמוך שכן קרה להלל כשבא לפניו עובד כוכבים א' ואמר לו גיירני ע"מ שתלמד לי התורה על תגל אחת ואמר לו ואהבת לרעך כמוך. ובן פוי דקדק בזה יותר וראה כי המעשים טובים נחלקים לשני מינים. הא' בן אדם לחבירו כמו ואהבת לרעך כמוך. הב' בין אדם למקום כמו מעשה הקרבנות. ולזה ייחד פסוק את הכבש אחד כי הוא מעשה הקרבנות לעבודתו ית' בעבור זה נקבעה הלכה כבן פוי לפי שהוא מקבץ מעלות הרעות אמתיות ומעלה מעשה הטוב וראה לזה פסוק ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן כי מעשה המשכן שרשו דבר עיוני אמוני וצוה וכן תעשו שהמעשה והעיון יהיו נקשרים יחד והיתה כונת שמעון הצדיק לומר כי מעמדי עולם אשר הניחם הקב"ה ועליהם בנאו והעמידו הם שלשה אלה. התורה זה עין ברעות אמוניות. עבודה ענין הקרבנות שהם כוללים עין ומעשה. ובמילוח חסדים הוא מעשה פשוט בין אדם לחבירו:

בקנאו את קנאתי [כה יא]. פרש"י בקצפו את הקצף שהיה לי לקצוף. חזיגן שזהו עיקר הדבר שהשיג עבורו שכר גדול כזה וברית שלום משום שעשה דבר שהיה להקב"ה לעשות. ויש למילף מזה על מצות אחרות כה"ג שג"כ יש להיות עליהם מתן שכר כזה. ואשכחן מצות צדקה בהשותפין [י א] ששאל טורנוסרופוס אם ה' אהב עניים למה אינו מפרנסן, השיב ר"ע שנוכה אנו בהם להנצל מדינה של גיהנם, שנמצא לתירוץ זה שדאי הוא על הקב"ה לפרנסן, אך הניח להתאדם שיעשה הוא מה שעל הקב"ה לעשות, שע"ז יש שכר גדול ביותר, אף שברור שהשי"ת היה מפרנסו שהוא הנותן לחם לכל חן ומפרנס, ומ"מ רצה הוא לעשות, דמי לתינוק שרוצה לסייע לאמו ונותנת לו דבר קטן לשאת, שבעצם אינו מסייע כלום שלא היה קשה לה לשאת גם את זה, אבל הרצון של התינוק לסייע אף שידע שאינו סיוע מראה החביבות של התינוק לאמו, וזהו הנאה גדולה לתאם, וכן הוא במצוה שעושה בזה מה שהשי"ת היה עושה, ומצות צדקה היא ג"כ כזה.

וכן מצות מילה שמצינו שאמרו חז"ל ע"ז שמעשה האדם עדיף [תנחומא תוריע ה], היינו שדאי הוא שכן היה צריך האדם לחולד מהול, אבל השי"ת רצה שאנחנו נעשה ונגמור